

**Н. З. Рогатинська**

кандидат юридичних наук, доцент,  
завідувач кафедри кримінального права та процесу  
Тернопільського національного економічного університету

## РОЗУМНІСТЬ СТРОКІВ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

*У статті проаналізовано розумність строків як одну із засад кримінального провадження. Розглянуто порядок обчислення процесуальних строків у кримінальному провадженні. Наведено недоліки принципу розумності строків. З'ясовано, що строки не повинні перевищувати встановлені законом граничні межі, але й не повинні бути меншими, ніж це потрібно для реалізації процесуальної дії, для якої вони встановлюються, і пізніше за дату, яка затверджується судами.*

**Ключові слова:** строки, розумні строки, обчислення строків, кримінальне провадження.

**Постановка проблеми.** Відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України від 13 квітня 2012 року, основним завданням кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування й судового розгляду. А тому вперше в ст. 28 КПК України закріплено розумність строків як один із принципів кримінального провадження.

Справедливість у кримінальному процесі, забезпечення прав людини неможливі без дотримання встановлених законом строків. Вони дисциплінують учасників у самому кримінальному провадженні, забезпечують динамічність процесу та прогнозованість. Без наявності строків на ту чи іншу кримінальну процесуальну дію або без їх дотримання в кримінальному процесуальному судочинстві виникає свавілля, масові порушення прав і свобод громадян. Розумні строки, передбачені КПК України, мають важливе значення в захисті особи від обвинувачення.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Особливу увагу цьому питанню приділяли такі науковці: С.О. Заїка, Я.П. Зейкан, В.Т. Маляренко, М.М. Михеєнко, В.О. Попелюшка та ін.

**Мета статті** – проаналізувати розумність строків як одну із засад кримінального провадження, а також дослідити правове регулювання розумних строків провадження, саме початку, перебігу та закінчення строків у кримінальному провадженні України.

**Виклад основного матеріалу.** Процесуальні строки є невід'ємним складовим елементом кримінально-процесуальних форм і механізмів кри-

мінально-процесуального регулювання, адже є юридичними засобами врегулювання кримінальних процесуальних відносин. Відповідно до ч. 1 ст. 113 нового КПК України, процесуальні строки – це встановлені законом, прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії [1].

Принцип розумності строків – це вирішення питань регулювання правових відносин з урахуванням інтересів усіх учасників, крім цього, інтересів громадян і публічних інтересів.

Кожна процесуальна дія або процесуальне рішення мають бути виконані або ж затверджені в розумні строки. Розумними є строки, що вважаються об'єктивно необхідними для реалізації певної дії і прийняття процесуального рішення. Строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання для цієї дії чи рішення. Нормативно-правове закріплення розумності строків є важливим, перспективним механізмом для забезпечення та виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України.

Складність самого провадження полягає у визначенні та врахуванні кількості осіб, що підозрюються чи обвинувачуються, а також кримінальних правопорушень, щодо яких ведеться провадження, обсягу та специфіки процесуальних рішень і дій, необхідних для здійснення повного досудового розгляду.

В Україні відсутній якісний засіб захисту в разі порушення строків досудового розсліду-

вання й розгляду провадження в судовому порядку. Тому «процесуальний строк» сам по собі формально визначений законом, але не завжди буде «розумним». Він набуде цієї якості лише тоді, коли буде можливість забезпечити баланс законних публічних і особистих прав та інтересів в умовах конкретного кримінального провадження в правовій державі.

Усі процесуальні дії в кримінальному провадженні повинні бути виконані без невиправданої затримки й у будь-якому випадку не пізніше за граничний строк, визначений КПК.

Для вимог розумного строку суд має право закріпити процесуальні строки в межах граничного строку з урахуванням обставин, пов'язаних із відповідним кримінальним провадженням [2].

Усі строки, які встановлюють прокурори або суд, повинні бути такими, що дають достатньо часу для вчинення цих процесуальних дій або прийняття процесуального рішення та не перешкоджають реалізації права на захист.

Закріплення в законі процедури обрахування, продовження й поновлення строків зумовлене необхідністю досягнення завдань кримінального провадження та покликане забезпечити законні інтереси й права суб'єктів кримінального процесу.

Норми КПК України щодо строків регламентують тривалість строків, порядок їх обчислення та наслідки закінчення, строки встановлюються, можуть бути продовжені й можуть поновлюватися. Дотримання строків у кримінальному процесі неможливе без чіткого знання правил їх обчислення. Для правильного обчислення строків важливого значення набувають правові норми, котрі визначають момент перебігу процесуального строку, обставини, що впливають на його перебіг, і встановлюють момент закінчення [3, с. 24].

Процесуальні строки різняться відповідно до величин, якими вони обчислюються. Такими розмірами, відповідно, є години, дні, місяці (ст. 115 КПК України) і, звичайно, роки (ч. 1 ст. 289, ч. 6 ст. 539 КПК України). Крім цього, застосовується терміни «дні» й «доба» як синоніми, тобто доба за тривалістю дорівнює дню. Переведення процесуальних строків годин у дні, днів у місяці є неприпустимим.

Обчислення проводиться так, що остання година закінчується, відповідно, останньою хвилиною. Наприклад, у разі затримання особи, яке відбулося 1 квітня о 15 годині 35 хвилин, строк закінчення затримання – 4 квітня о 15 го-

дині 35 хвилин (затримання не може перевищувати строку 72 годин).

За обрахування строку днями строк закінчується о двадцять четвертій годині останнього дня визначеного строку.

За умови обчислення строку в місяцях закінченням строку буде число останнього місяця. Якщо завершення строку, що обчислювався місяцями, припадає на той місяць, у якому немає відповідного числа, то строк обчислення закінчується в останній день цього місяця.

За обчислення в днях не беруться до уваги день затримання особи й наступний, що йде за ним, за винятком строків тримання під вартою чи проведення психіатричної експертизи, до яких ураховується не робочий час і фактичний час, а взяття під варту чи поміщення до відповідного медичного закладу.

Коли вчинення певної процесуальної дії здійснюється конкретною установою, то моментом закінчення буде кінець робочого дня. Для чіткості під час обрахування обов'язково враховуються неробочі дні й ті години, які призначені для перерви.

Якщо останній день строку припадає на неробочий чи святковий день, то він переноситься на наступний за цією датою робочий день, крім випадків, що стосуються проведення певних експертиз. Для обрахування точного строку потрібно добре знати момент початку. Не буде складністю обрахувати строк, коли він чітко встановлений законом, складніше тоді, коли строк прив'язаний до певної дії чи події з недостатніми даними щодо їх настання.

Ще одним важливим моментом є пропущення строку. Строк вважається пропущеним тоді, коли він учинений згідно з вимогами до вчинення дій в останній день строку, тобто переданий через засоби зв'язку вчасно або переданий повідомленням посадовій особі медичного чи виховного закладу належним чином. У випадку пропущення з поважних причин строку, він повинен бути поновлений за поданим клопотанням, ухвалою слідчого судді або суду.

КПК України наводить перелік підстав, що містять поважні причини. Указані учасниками процесу причини в клопотанні потрібно розглядати в кожному випадку, проте ухвала слідчого судді, суду про поновлення чи відмову в поновленні процесуального строку може бути оскаржена.

Скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором подаються прокуророві, який здійснює процесуальне керівництво в кри-

мінальному провадженні та має право вимагати від слідчих органів усунення порушень процесуального законодавства, допущених під час досудового розслідування. Скарга, яка подається потерпілим, підозрюваним, обвинуваченим на недотримання прокурором прокуратури районного рівня або слідчим розумних строків, подається безпосередньо до прокуратури районного рівня. Розгляд такої скарги здійснюється прокурором районної прокуратури або його заступником. Результати аналізу кримінального та кримінального процесуального законодавства свідчать, що саме прокурор є першою й головною процесуальною особою, яка може й зобов'язана забезпечити дотримання законності слідчими та повноту прав сторін кримінального провадження навіть без їх безпосередньої участі в процесі.

Особи, проти яких відкрите провадження, мають право на розгляд цієї справи в найкоротший період або закриття відкритого проти них кримінального провадження, а також подавати скарги на незаконні необґрунтовані рішення, що приймаються і призводять до недотримання розумних строків під час провадження.

На підставі розгляду поданої скарги прокурор вищого рівня повинен прийняти одне з таких рішень: 1) задовольнити скаргу й учинити певні процесуальні дії, спрямовані на відновлення пропущеного строку; 2) відмовити в задоволенні скарги, якщо вищим прокурором буде встановлено, що пропущення розумності строку не мало місця.

Ми можемо спостерігати, що раніше не було такої практики, щоб рішення вищого прокурора були оскаржені. Проте останнім часом у кримінальному процесі з'явилась така практика, коли такі рішення підлягають оскарженню в судовому порядку. Отже, треба стежити, щоб ця практика набула поширення й у жодному разі не обмежувалася, адже це суперечить основним положенням Конституції України щодо забезпечення та реалізації принципу на звернення до суду з позовом щодо бездіяльності чи порушення законодавства органами державної влади.

Адже наявні такі моменти, коли через певні обставини об'єктивного характеру рішення по суті затримується на певний строк, у принципі оскаржувати бездіяльність і пропущення строків з боку органів прокуратури та слідства є безпідставним.

Але не треба забувати, що ст. 24 КПК України гарантує оскарження будь-яких процесуальних рішень, і те, що не може бути передбачено Конституцією обмеження доступу до правосуддя, що зумовлює те, що не може бути обмежений список громадян і категорій рішень, які будуть підлягати оскарженню. Тому потрібно говорити, що жодна з норм не може перешкоджати положенням Конституції й кожне рішення органів державної влади, яке порушує принципи розумності та інші основоположні засади, підлягатиме оскарженню в установленому законом процесуальному порядку.

**Висновки і пропозиції.** Отже, певні кроки до забезпечення права, гарантованого процесуальним законом, а також ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на розумність строків розслідування та розгляду справи вже зроблено, однак без прийняття окремих змін до законодавства, якими буде встановлено ефективний національний механізм захисту права особи на досудове провадження й судовий розгляд у розумний строк, принцип розумності строків у кримінальному провадженні не може бути реалізований повною мірою.

#### **Список використаної літератури:**

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : [наук.-практ. комент.] / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 2012. – 768 с.
2. Карабут Л.В. «Розумність» строків як принцип кримінально-процесуальної діяльності / Л.В. Карабут // Часопис академії адвокатури України. – 2012. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-2/12klvkpd.pdf>.
3. Кримінальний процес : [підруч.] / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.

**Рогатинская Н. З. Разумность сроков как один из основных принципов уголовного процесса**

*В статье проанализирована разумность сроков как одна из основ уголовного производства. Рассмотрен порядок исчисления процессуальных сроков в уголовном производстве. Приведены недостатки принципа разумности сроков. Установлено, что сроки не должны превышать установленные законом предельные границы, но и не должны быть меньше, чем это нужно для реализации процессуального действия, для которого они устанавливаются, и позже даты, которая утверждается судами.*

**Ключевые слова:** сроки, разумные сроки, исчисления сроков, уголовное производство.

**Rogatinska N. Z. The reasonableness of the terms as one of the basic principles of criminal procedure**

*The article analyzes the reasonableness of the terms as one of the foundations of the criminal proceedings. We consider the procedure for calculating the procedural time limits in criminal proceedings. Shows deficiencies of principle reasonable time. It was found that the term mustn't exceed the limits establishing by the law, but mustn't be less than necessary for the implementation of proceedings for which they are established, and give approved by the courts.*

**Key words:** terms, reasonable terms, calculation of time limits, criminal proceedings.